

Dena dela, egutegi bitxi hori ikusirik zenbaitzuk gure kulturaz duten ahulezia ageri-agerian dago eta hortik ikus daiteke erakunde eta elkarte horietarik zeintzuk ez diren argitaratzaile, era berean susmatzen denez nortzuk diren egile.

GIPUZKOAREN IZENIK ZAHARRENAK.— *Egan* honen aurreko zenbakian 1048ko Gala de *Ipuçcha* aipatzen genuen gipuzkoa izenaren deiturarik zaharrenentzat, 1984ko 5-6 zenbakian, gure egunotan oraindik iraupenez datorren *Iphutcha* gogorazten genuen Marie-Pierre Iphutcha lapurtarra aipatzeaz, baina urte bereko 3-4 zenbakian *Guipuzua* eta *Guipus* XIV-XV. mendeetako deituren berri eman genuenez pertsona batek baino gehiagok galdetu digu haserako *G* horrekin edo hori gabe ia nola ulertzen den. Hara ba, ageririk zaharrenetan *I* edo *Y* baizik ez da aurkitzen, XI eta XII. mendeetan. Hori litzake arrazoia orain deitura baten bakarrik gordetzearena.

Geroztik, Liejako Unibertsitatean irakasle den Louis Deroys jaunaren galdea izan dugu, Enrike Knörr adiskidearen bidez, Gipuzkoaren izenik zaharrenak jakin nahirik. Zalantzarik izan ez dadin, XI eta XII. mende horietako ageriak aipatuko ditugu, urtez urte:

- 1007. urtean *Ypuçcoa*, Nafarroako errege Santxo Handiak (Santxo edo Antso III.a), Iruñeko Apezpikutegia berriztean.
- 1025.ean *Ipuscua*, San Juan de la Peña-ra Olazabal monastegiaren emaitza egitean.
- 1048.ean *Ipuçcha*, Olazabaldarren emaitzaren jarraipenez emakumezko baten izen-deiturak datoz: Gala de Ipuçcha. Herritar (= *jentilicio*) izena deiturara pasatua, noski. Horren jarraipenik zuzenena dugu gaur egun Lapurdin ezagutzen dena.

- 1049.ean *Ippuzka*, Olazabal monastegia San Juan de la Peñako monje baten ardurapean uztean.
- 1056.ean *Ipuzka*, San Juan de la Peña-ra egin zen donazio hura berritzean.
- 1066.ean *Ipuzcoa*, Nafarroako agirietan “Senior Orbita Acenariz in Ipuzcoa”.
- 1080.eta 1086. urteetan *Ipuzcua* Astigarribiako (Mutriku) San Andres eliza San Millan de la Cogollora emateaz.
- 1091.ean *Ipuzcuam*, Alfonso VI.ak Astigarribiako eliza San Millanera donatze hori birretsiz.
- 1108.ean *Ipuzcua*, Beñat Astaratz Baionako apezpikuak San Millango abataren eskariz Astigarribiako San Andres konsagratzean.
- 1125.ean *Ypuçcoa*, Iruñeko Apezpikutegiaren gutunean: “Santius de Ypuçcoa”.

Askoz geroagokoa da Santillanako Markesaren *Lepuzcoa*. Ziur esateko, Iñigo López de Mendoza, Primer Marqués de Santillana, 1398-1458. urteetan bizi zen eta *Serranilla VIII*.aren lehen bertsoak honela dakar:

De Vytoria me partia
un dia desta semana,
por me pasar a Alegria,
do vi moça lepuzcana.

Alegria hori Arabakoa noski, jarraian agertzen denez, eta neskatxa “lepuzcana” abeltzaina omen zen. Oroí Urbia-Aizkorriko parsoneria gure mende hontan ere Arabara arte sartzen dela eta horregatik ez dela hor gauza harrigarrik.

Pentsaraztekoa da haserako letra hori *I* bezala irakurtzekoa ez ote den. Baina *Crónica General de España* delakoan, Alfonso el Sabio-ren partean, *Lipuzcoa* dator. Hala ere, Serapio Mujikaren

ustez, hutsen batetik letorke (*Geografía General del País Vaco-Navarro-ren Gipuzkoa* tomoan 500-551. orrialdeetan dakarrenez), eta Serapio bazen nor probintziaren arazoetan.

BELOAGATIK PELURA.— Gaztelako erregeak Gipuzkoa eskuratu zuenean Nafarroak itsasora zuen irtera kendu zion, Oiarso zeritzan parteaz jabetzean. Inguru horren zaintzaile zen Beloagako torrea. Oraindik ere hor daude torrearen oinarriak; bere solairu biribilak 5 metro ditu eta hormak 80 zentimetro sendoz.

Nafarroako Santxo Azkarraren denborak ziren, baina torrea bera lehenagokoa daiteke. Torrearen egitura nolakoa zen jakiteko Ahatsakoa (Garazin) har genezake eredu. Ahatsan, Iratiko bidearen gainetik muino batean dagoen torre biribila, oraindik zutik dago, eta bere berriak XII. mendearen haserakoak ditugu, Ahatsako jaunak Nafar erregeen zerbitzuko zirenekoak.

Neurriz eta solairuaren egituraz, bai Ahatsa eta bai Beloagak Urkulukoaren (hau ere Garazi partean) oroitza dakarkigute, baina ez dira gauza bera. Urkulukoa, erromatar garaikoa, handiagoa izateaz gainera hormen aparejoa hobeto landua eta ajustatua. Besteok, Ahatsa eta Beloaga, tipiagoak eta arruntagoan.

Beloaga izenez torrearen arrastoak bilatu nahi dituenak nekez aurkituko ditu, zeren izen hori ahoz aho aldatuz etorri zaigu eta ez du lan erraza orain erabiltzen denetik jatorrizkoa ezagutzea. Hala ezagutu du bere aldakuntza: Beloaga, Feloaga, Feluaga, Peluaga, Pelua eta azkenean Pelu soil soilik.

Aldakuntza horietaz jabetzen ez direlako edo, oraindik badira leku-izenak gaur egun ahoz erabiltzen diren eran uztearen aldekoak. Badakigu eskribau askok zer-nolako hutsak egin zituzten deiturak idazterakoan; baina, hala ere, askozaz huts handiagoak ageri zaizkigu ahoz aho etorri zaizkigunetan, batez ere azken mende honetan. Gure ustez, duela ehun urte edo gehiagotik agirien lekukotasunez ematen